

Карпенко Р. В.

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Іванова М. І.

доктор економічних наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Мухай А. А.

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Питання способів захисту права власності є найбільш обговорюваним у наукових колах. Це пов'язано з тим, що кожен громадянин України має певну власність, а отже здійснює право власності, закріплене в чинному законодавстві. Нині, науковці зосередили увагу на дослідженні проблематики, з метою заповнення прогалин, що існували раніше.

Для ґрунтовного дослідження методів захисту права власності необхідно надати визначення поняттю «право власності». Під правом власності слід розуміти основоположне право людини, яке охороняється державою. Якщо це основоположне право, то воно в обов'язковому порядку повинне захищатися. Під способами захисту права власності розуміють засоби, які дозволяють відновлювати порушене право власності.

Питання захисту права власності регулюється нормами цивільного законодавства, однак вони мають певні особливості. В Основному Законі України закріплено положення, що держава зобов'язана забезпечувати захист суб'єктів права власності. Аналізуючи вищезазначене, усі суб'єкти права власності постають рівними перед законом.

Перейдемо до класифікації способів захисту права власності. Доцільно розглянути думку І. О. Дзери, яка виокремлює, що до способів захисту права власності слід віднести: речово-правові засоби (віндикаційний та негаторний позови); допоміжні речово-правові засоби захисту (позов про визнання права

власності, позов про вилучення майна з опису); зобов'язально-правові засоби (засоби захисту права власності у договірних відносинах, у деліктних зобов'язаннях, позови про повернення безпідставно отриманого чи збереженого майна); спеціальні засоби (позови про визнання угоди недійсною, позови про захист прав співвласника у разі виділу, поділу та продажу спільного майна; засоби захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими; засоби захисту прав власників від неправомірного чи правомірного втручання державних органів [4, с. 216].

Перелік способів захисту права власності, закріплений у главі 29 ЦК України не є вичерпним. Згідно з ч. 2 ст. 16 ЦК України суд може захищати права або інтереси в інший спосіб, який встановлений законом [3]. Науковці зазначають, що вищевикладене правило стосується й захисту права власності. Більш традиційною є думка радянських цивілістів, які виокремлюють такі види способів захисту права власності: речово-правові та зобов'язально-правові. Обидва способи захисту права власності впливають із різних інститутів цивільного права й вимог, що стосуються органів державної влади й управління щодо захисту інтересів власника від неправомірного втручання. До речово-правових способів захисту прав власності належать: віндікаційний та негаторний позови. Віндікаційний позов – позов власника, що фактично не є володільцем майна до особи, що незаконно володіє індивідуально визначеним майном, про повернення цього майна у володіння справжнього власника. Предметом негаторного позова є дещо інші відносини. Негаторний позов – позов власника, який в свою чергу є й фактичним володільцем майна до особи про усунення існуючих перешкод, які особа може створювати чи створює в процесі користування чи розпорядження цим майном власникові.

До зобов'язально-правових слід віднести способи захисту права власності в договірних відносинах (відшкодування збитків, які виникли внаслідок невиконання договору); способи захисту права власності в деліктних зобов'язаннях (повернення майна отриманого незаконним шляхом).

Окрім зазначених способів захисту права власності, законодавець виокремлює, що для захисту права власності використовується судовий захист. Судовий захист належить до швидких способів вирішення проблем, пов'язаних з правом власності. Значущість судового захисту обумовлена тим, що наявні у законодавстві України прогалини найчастіше ліквідуються через судове тлумачення правових норм [1, с. 276]. Гарантованість судового захисту права власності належить до основних принципів демократичної держави. Справи щодо захисту та відновлення порушеного права власності належать до найпоширеніших справ, що вирішуються в судовому порядку. Зауважимо, що прогалини у сфері права власності можуть спричинити труднощі у застосування норм цивільного законодавства судами. Виокремлюють також неюрисдикційний спосіб захисту порушеного права власності – самозахист. Самозахистом вважається здійснення уповноваженою особою дій, не заборонених законодавством, спрямованих на охорону та відновлення прав.

Подібний спосіб захисту застосовується закордоном. Це означає, що способи захисту права власності потребують закріплення в чинному законодавстві[2, с. 300].

Отже, питання способів захисту права власності отримало відображення у наукових працях вчених-цивілістів. Основними способами захисту права власності вважають: речові-правові, зобов'язально-правові способи захисту. Тобто, основний напрям захисту права власності полягає у практичному застосуванні зазначених способів, які дозволяють повернути майно з незаконного володіння, встановити факт права власності, відновленні порушеного права власності. Нещодавно цивілісти виокремили неюрисдикційний спосіб захисту порушеного права власності – самозахист. Самозахист використовується в якості способу захисту права власності вкраїнах романо-германської правової системи. Аналізуючи, класифікацію способів захисту права власності необхідно зауважити, що єдиного підходу до визначення способів захисту науковці не виробили. Питання й надалі залишається дискусійним та обговорюється в наукових колах. Радянські науковці класифікують способи захисту права власності традиційно на : речово-правові та зобов'язально-правові. Поряд з цим зарубіжні вчені все ж таки виокремлюють додаткові способи захисту права власності, які досі не відомі сучасній цивілістиці. Вважаємо, що необхідно закріпити перелічені способи в чинному законодавстві, врахувавши їх особливості. Законодавче закріплення способів захисту права власності дозволить уникнути виникнення правових колізій.

1. Волинець Т. В. Способи захисту права комунальної власності. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2017. Вип. 17. С. 273-278.

2. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

4. Яворська О. С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України : навч. посіб. Київ, 2008. 256 с.